

De weg van Israël en de weg van de Messias en God Zelf – een verkenning

In verband met het 70-jarig jubileum van de staat Israël stelde de redactie mij de vraag of ik voor Israël en de Kerk een artikel zou willen schrijven “... over de Messiaanse weg van Israël? In hoeverre is het Joodse volk de weg van de lijdende Messias gegaan, tot en met de opstanding?” Dat hier nu een artikel te lezen valt, moet niet begrepen worden alsof deze vraag nu overduidelijk beantwoord is, alsof het geheim van de weg van Israël en haar Messias geheel doorgrond zou kunnen zijn.

Vraagstelling

Allereerst een paar kanttekeningen bij de vraagstelling. Het “in hoeverre” maakt duidelijk dat de redactie beseft dat er niet zomaar even een makkelijk antwoord te geven valt. “In hoeverre” – dat houdt in: is er verband? Is er overeenkomst in vorm tussen de wegen van Israël en de Messias? Of is er een diepere connectie tussen beide? Deelt Israël – het gaat de redactie om de weg van het volk Israël tot op vandaag – misschien in de weg van de Messias?

En dan de werkwoordsvorm “is ... gegaan” – spreken we over het verleden? Of gaat Israël misschien nog steeds die weg? En het “... tot en met de opstanding” – bedoeld zal zijn ‘totaal’, inclusief een/de opstanding uit de doden. Maar wat als de opstanding van Jezus veel impliceert dat nog geen realiteit is geworden? Al deze vragen komen boven en zullen overdacht moeten worden. Voor deze verkenning wil ik mijn insteek nemen vanuit Psalm 80. Ik zal de psalm als zodanig niet behandelen, ik veronderstel de lezing ervan.

Psalm 80

Psalm 80 heeft mijzelf in het laatste decennium steeds bezig gehouden. Een psalm die, naar ik meen, nieuwe aandacht verdient. Niet slechts om het geheim van Israëls weg, maar ook om dat van de weg van de Messias op het spoor te komen.

Deze psalm is een diepe, alle emoties omvattende, roep vanuit het lijden dat over Israël is gekomen en waarin Israël zich nog steeds bevindt. ‘Kom, o HERE, tot redding van de wijnstok die U hebt uitgegraven in Egypte en hebt geplant’ (vs. 9). ‘Sla acht HERE op deze wijnstok, die door het everzwijn wordt afgevreten (vs. 14), op de stek, op uw zoon, de man van uw rechterhand, de mensenzoon’ (vss. 15-18). De geursiveerde woorden kenmerken Israël, maar tegelijk zijn dit woorden die evenzeer op de Messias kunnen duiden. Het NT duidt op allerlei plaatsen Hem immers aan met juist deze of aanverwante begrippen. Toch hebben wij meestal deze psalm niet in gedachten als wij bijvoorbeeld lezen over de Zoon des Mensen, de Mensenzoon, die moet lijden, sterven en opstaan (bijv. Lukas 9:18-27).

Ook de aanduiding ‘Zoon des mensen’ zelf interpreteren we vaak (op basis van Daniel 7:14) als een soort incognito-heerlijkheidstitel. Wanneer we echter Psalm 80 zouden laten meespreken, laat dit een heel nieuw en ook een ‘Israël-licht’ vallen op veel woorden van Jezus. Hij gaat dan de weg van de wijnstok; Hij wordt als Israël, de zoon, afgevreten; Hij is de Man aan Gods rechterhand, de Zoon, de Mensenzoon.¹

De vraag kan dan ook gesteld worden: gaat Israël de weg van de Messias, of gaat de Messias de weg van Israël?

Wanneer wij ‘de weg van de Messias’ verstaan vanuit de context van heel Tenach, moeten

---

¹ In mijn *de Messias leren* (Boekencentrum, Zoetermeer 2015) heb ik de weg van de Messias dan ook op deze wijze beschreven.

we concluderen dat Hij in elk geval zeker de weg van Israël is gegaan! Maar direct komt ook de vraag op: heeft Psalm 80 dan alleen iets te zeggen over de verschijning, het sterven, de opstanding en de verhoging tot Gods rechterhand van de Messias? Zodat onze interpretatie afgesloten kan worden met de conclusie dat Jezus de weg van deze psalm heeft gelopen en dat Hij daarin Israëls roeping heeft vervuld?² Of geeft Psalm 80 reden om ook te denken aan een *voortduren* van de weg van deze ‘wijnstok’, die zowel Israël als de Messias kan aanduiden en omvat? Vertelt Psalm 80 dan misschien ook een verhaal dat doorloopt tot op vandaag, en van vandaag tot in de toekomst? Een verhaal dat ook de geschiedenis van Israël-na-Christus tot op heden omvat? Een verhaal dat daarmee ook reikt tot in de volheid van Gods toekomst?

Een vervullingsinterpretatie, die alles vervuld ziet in het ‘Christus-gebeuren’, als onderdeel van een vervullingstheologie die Israël als aparte entiteit laat verdwijnen *in* de Messias – als in een zwart gat – houdt geen rekening met het feit dat juist deze Zoon, deze Mensenzoon, deze Man van de rechterhand, als de *Eersteling* van Israël deze weg heeft afgelegd. Juist *zo* – door zijn gehoorzame dienst – heeft Hij als Israëls Eersteling de weg gebaad tot het ontvangen van het heil door *heel* Israël.

Het heil in Psalm 80:2-8 en 19-20 aangeduid (het licht van Gods aangezicht over het volk, het licht dat verlossing brengt en levend maakt, dat nieuwe Godsliefde aan het volk schenkt en bescherming tegen het ‘everzwijn uit het woud’), gaat niet op *in* Jezus, en verdwijnt ook niet *in* Jezus, maar zal *door* Hem ook ten volle aan geheel Israël geschonken worden, inclusief de fysieke aspecten ervan.

Een weg die niet is afgesloten

De ‘weg’ van Psalm 80 loopt *dóór*, zowel voor Israël als voor haar Messias. Wie denkt aan het bedreigde – het ‘aangevreten’ – bestaan van Israël ook na de komst van Christus, tot op vandaag, aan de eeuwenlange verdrukking en haat, aan de Sjoa, en aan de huidige bedreigingen van het volk, kan dat gaan inzien. Alleen wie de continuïteit van Gods trouw aan lijfelijk Israël en de concrete gestalte van Israël als volk ziet verdwijnen *in* de Christus, zal dit ontkennen en mogelijk enkel een historisch-christologische uitleg aanhangen. Binnen zo’n visie impliceert het ‘Christus-gebeuren’, dat immers in het verleden heeft plaats gehad, dat er geen voortgaande betekenis te lezen valt in deze psalm.

Maar wanneer dit aangevochten bestaan voor Israël in alle realiteit doorloopt, hoe is dat dan met de Messias? Is Hij door de verhoging tot de rechterhand van God niet ontheven aan de voortdurende dreiging van ‘het everzwijn uit het woud’? Impliceert zijn verhoging niet dat we zeker niet meer kunnen spreken over een bedreigd bestaan voor de Messias?

Diepe vragen

We raken hier aan diepe vragen die medebepalend zijn voor onze interpretatie van deze

---

² Dit is de lijn van denken in een overigens zeer waardevol boek, dat ik pas onlangs op het spoor kwam (Andrew Streett, *The Vine and the Son of Man. Eschatological Interpretation of Psalm 80 in Early Judaism*, Fortress Press, Minneapolis, 2014). Dit werk laat zien hoe Psalm 80, hoewel niet geciteerd, toch duidelijk de achtergrond vormt van allerlei gedeelten in het NT (in de vorm van toespelingen erop). De interpretatie in dit boek loopt echter ‘tot Christus’ en stelt dat het NT deze psalm slechts door een “christological lens” interpreteert en dat slechts de “events of Jesus’ life, death and resurrection” voorzegd worden (p. 226). Streett (p.166) citeert met instemming R.T. France, C.H. Dodd en (p.220) David Wenham die allen de opstanding van Jezus als de vervulling van Israëls herstel interpreteren. “Jesus is Israël, and in his resurrection Israel’s destiny is fulfilled”, R.T. France, *Jesus and the Old Testament*, Tyndale Press, Londen, 1971, p. 55.

psalm. Ze betreffen allereerst de relatie tussen het 'reeds' van de verhoging van de Messias, zijn triomf, en het 'nog niet' van zijn koningschap en het heil. Maar ook onze kennis aangaande God, ons zicht op Hem, speelt een rol.

Het begrippenpaar 'reeds' en 'nog-niet' is ons op zichzelf vertrouwd. We gebruiken het om aan te geven dat de Opgestane Heer de dood en zonde heeft overwonnen (het 'reeds' van de opstanding als 'D-day'), maar dat we nog wachten op de volle realisering van het heil, de finale victorie. Wat mij echter steeds meer is duidelijk geworden is dat wij het 'nog-niet' vooral betrekken op de aarde en alles wat *daar* nog niet is geschied. Wij betrekken het 'nog-niet' veel minder op de Messias zelf. Nog minder durven(?) wij het te betrekken op de Eeuwige zelf. Speelt hier (onbewust) een visie op een hemel-zonder-zuchten, op een zekere 'apatheia' (een niet-lijden) van God een rol, naast een triomfalistisch verstaan van het 'reeds' van het heil?

Alleen wanneer wij '(voort-durend) lijden' een plaats weten te geven in onze kennis van God en van Messias Jezus, onze Heer, zullen wij de volle diepte van Psalm 80 kunnen verstaan. De Schriften zelf wijzen ons deze weg. Jeremia bijvoorbeeld geeft ons zicht op het onuitsprekelijke verdriet van God.³ En Jesaja zegt – sprekend over God zelf – "In al hun benauwdheid was ook Hij benauwd"⁴, daarmee 'invulling' gevend aan het woord van God uit Exodus 3:7: "Ja, Ik ken hun smarten." En als Jezus zegt dat wie Hem ziet de Vader ziet⁵, betekent dat dus ook dat zijn huilen om Jeruzalem en bij het graf van Lazarus ook openbaring aangaande God zijn.

Gelijktijdig: verhoging en bedreiging, koningschap en ballingschap

Psalm 80 geeft ons – gelet op het voorgaande – daarom ook zeker reden om rekening te houden met een nog steeds doorgaand 'bestreden bestaan' als het gaat om de Messias. We zullen daartoe oog moeten krijgen voor de *gelijktijdigheid* van zowel de heerlijkheid van de Messias als van een vorm van bedreiging voor en van Hem. Hij is zowel de Eersteling die het volkomen heil voor Israël en de volken smaakt, als Degene die als Eerste de duisternis van de zich verdiepende Dag des HEREN is binnengegaan. De genezingen en andere wonderen in zijn Naam zijn tekenen van zijn verhoging en macht, maar tegelijkertijd wordt ook Hij *in de zijnen* verdreven uit Jeruzalem, als de vervolging van de Messiaanse eerstelingen uit Israël losbreekt.⁶ Hij is zowel de verhoogde Man van Gods rechterhand als Degene die tegen Saulus zegt: 'Waarom vervolg je Mij?'⁷ Hij is tegelijkertijd de Hooggeprezen Heer, die Paulus in Colossenzen 1:15-20 bezingt, als ook Degene die nog steeds verdrukkingen lijdt ten behoeve van zijn Lichaam, iets waarin Paulus lijfelijk mag delen.⁸

Ook met betrekking tot de gave van de Heilige Geest is dit *samengaan* van het begin van al het nieuwe met het zuchten om de voleinding te signaleren. Romeinen 8 laat zien dat gelovigen delen in de Geest-als-eerste-gave en juist daardoor ook betrokken worden bij het smartelijk zuchten en pleiten van de Geest (!). Gelovigen delen niet alleen in het zuchten van de schepping, maar zijn daardoor ook verbonden met de Geest en de Messias bij Gods Troon in een zuchtend pleiten om alles wat nog niet volkomen verlost

---

³ Als treffend voorbeeld wil ik noemen Jeremia 8:13-9:23 (= 8:13-9:24, NBG-51), de profetenlezing op Tisja BeAv. Hier klaagt God over zijn dochter Israël. Tegen deze achtergrond krijgt het optreden van Jezus het karakter van Gods helende antwoord op zijn klachten uit Jeremia 8-9. Zie *de Messias leren*, p. 196 en passim.

⁴ Jesaja 63:9.

⁵ Johannes 14;(vgl. Johannes 1:18).

⁶ Handelingen 8:1-4. Ballingschap en betoon van kracht gaan hier ook samen (vss. 5-25)!

⁷ Handelingen 9:4.

⁸ Colossenzen 1:24.

is.⁹ Bij de Troon – in God zelf – leeft dus kennelijk een diep en smartelijk zuchtend verlangen naar de voleinding van al zijn plannen! Ook als het gaat om het koningschap van de Messias is deze *gelijktijdigheid* van het ‘reeds’ en het ‘nog niet’ aan de orde. Jezus *is* de Koning der Joden en zijn opstanding bevestigt dit alleen nog maar. Maar als wij dit koningschap verstaan binnen de context van heel Tenach en *dus ook* vanuit het perspectief van Jeruzalem, dan kan gesteld worden dat de Messias – gezien vanuit Sion – nog in ballingschap is. We zullen dan zijn verhoging tot Gods Troon *en* de ‘ballingschap-van-het-nog-niet-in-Sion-koning-zijn’ moeten samendenken. De verheven en door God geëerde Jood die als Koning aan Gods rechterhand zit, is tegelijkertijd ook in ballingschap, nog niet ten volle Thuis! Zelfs geldt dit voor de Eeuwige God: ook zijn Sjechina zal pas uiteindelijk Thuis zijn in het nieuwe Sion, op die uiterst fysieke nieuwe aarde! Ook het koningschap van de Messias over Israël als volk kent dus dit ‘reeds’ en ‘nog niet’. We zouden zijn huidige koningschap kunnen verstaan als een *Hebron-koningschap*, naar analogie met David. Een deel van Israël heeft zich al bij Hem gevoegd terwijl Hij wacht op het geheel van het volk voordat zijn koningschap in Jeruzalem kan en zal beginnen.¹⁰

Ook vandaag: de weg van Psalm 80 voor Israël en haar Messias

Dit jaar is het zeventig jaar geleden dat de staat Israël ontstond als een opstanding uit de dood van de Sjoa. De vraag die de aanzet vormde tot dit artikel was: *In hoeverre is het Joodse volk de weg van de lijdende Messias gegaan, tot en met de opstanding?* Ging Israël de weg van de Messias?

We hebben gezien dat de beantwoording van die vraag alles te maken heeft met de vraag naar de relatie tussen God en zijn volk Israël. Is er ‘in Christus’ nog plaats voor een etnisch Israël? Is Hij ‘na Christus’ betrokken gebleven bij zijn volk, ook bij het gedeelte dat zich om verschillende redenen verre hield van Messias Jezus (eeuwenlang vooral om *ons*, en ‘ons’ kerkelijk evangelie dat geen ‘heil van trouw’ bevatte voor Israël)? Wat is de relatie (geweest) tussen de Messias en het volk Israël in zijn totaliteit? Ons lezen van Psalm 80 wordt beïnvloed door onze beantwoording van deze vragen, maar omgekeerd kan het lezen van deze psalm ook ons denken verder helpen.

Psalm 80 doet ons allereerst inzien dat de identiteit van Israël ook die van de Messias is. Alle uitdrukkingen waarmee Israël wordt gekarakteriseerd worden in het Nieuwe Testament ook toegepast op Messias Jezus. Er is een diepe verbondenheid: Messias Jezus/Jesjoea *is* Israël in één persoon. En *tegelijk* is Hij de Eersteling van dit volk die deze weg in gehoorzaamheid aan God is gegaan. Hij representeert als heilige Priester en Koning zijn volk. Er is dus niet slechts een overeenkomst in de *vorm* van de weg tussen het volk en de Messias. Er is een diepe innerlijke *verbondenheid* tussen Israël en de Messias; een verbondenheid die alles te maken heeft met zijn vleeswording in het midden van Gods volk. En nog meer valt te noemen: ook al *vóór* zijn komst in het vlees vergezeld de Zoon, de Messias, het volk op zijn wegen.¹¹

Vervolgens zagen we dat de weg van Psalm 80 niet maar doorloopt *tot aan* Christus. Deze psalm spreekt over een weg voor Israël die pas ten einde komt als Gods aangezicht ten volle zal lichten over het volk en aan alle bedreiging een eind heeft gemaakt, en als

---

⁹ In Romeinen 8:18-34 geven het zuchten van de schepping (vs. 22) en van de Messiaanse eerstelingen (vs. 23) samen met het pleiten met onuitsprekelijke verzuchtingen van de Geest (vs. 26 en 27) ‘kleur en intensiteit’ aan de voorbede van de Messias bij de Troon (vs. 34).

¹⁰ In *de Messias leren* heb ik deze karakterisering gebruikt; zie bijvoorbeeld hoofdstuk 18, p. 256 vv.

¹¹ Vgl. 1 Corinthiërs 10:4.

het volk, levend gemaakt, Gods Naam zal aanroepen.¹² In de opstanding van Jezus als Eersteling van Israël ligt ook de voortgaande en uiteindelijke vervulling van de beden uit deze psalm besloten. In zekere zin beleefde Israël zeventig jaar geleden een 'opstanding uit de doden'. Vanuit Psalm 80 kunnen we zeker zeggen dat dit een *deel-vervulling* vormde, zoals ook de gebeden van Israël met betrekking tot de staat Israël spreken over 'het begin van het ontluiken van de verlossing'. Denkend vanuit de Messias als de Eersteling, die waakt over zijn volk en toewerkt naar de dag der herkenning door heel zijn volk, kunnen we zeker zeggen: ook deze deel-vervulling werd geschonken dankzij zijn Eerstelingswerk.

Ook zagen we dat de weg dóór-bedreiging-tot-volle-opstanding in een bepaald opzicht ook nog steeds geldt voor de Messias. Hij zelf is in een bepaald opzicht ook nog in ballingschap. Hij verlangt en lijdt onderweg naar zijn Jeruzalem-koningschap over heel zijn volk en over de wereld. Het "wat ontbreekt aan de verdrukkingen van de Christus, ten behoeve van zijn lichaam"¹³ heeft ook alles te maken met de verlangens van de Messias (en van God zelf) naar de volheid van Israël die deel zal uitmaken van het Lichaam van de Messias. Ook vanuit dit perspectief is dit 'leven-voor-Israël-na-de-Sjoa' te zien als vrucht en deel van de weg van de Messias vanuit de ballingschap naar Sion. Denkend langs deze lijnen kunnen we stellen: ja, het volk Israël ging een Messiaanse weg. De weg van Psalm 80 die na de Sjoa opnieuw leven bracht voor het volk. Het was maar niet een Messiaanse weg doordat er een overeenkomst in vorm (door dood tot opstanding) te constateren valt, maar ook doordat de Messias de verbondenheid met zijn volk nooit heeft opgegeven. Op wegen, die wij niet bevroedden, is Hij verbonden gebleven met zijn volk in zijn gerichtheid op de terugkeer van Gods heerlijkheid en koningschap naar Sion. Het vervolg van deze weg onderweg naar de vervulling van al Gods beloften (heel concreet vanaf vandaag – 5778/2018 – de toekomst in) is eveneens een weg die Israël niet alleen gaat. Misschien niet opgemerkt, maar de voor-immer-met-Israël-verbonden Messias gaat als de Hebron-koning zijn wegen en is betrokken bij Israëls weg in het land en vanuit de diaspora naar het land, onderweg naar de *tikoén olam*, de wederoprichting van alle dingen, de voltooiing van al Gods wegen naar Sion, en van alle heil dat van daaruit de kosmos zal ten deel vallen.

Psalm 80: delen in deze weg naar de toekomst

Door het evangelie over de dood en opstanding van Jezus en door onze gelovige overgave aan deze weg van God, zijn wij – gelovigen uit de volken – in Hem ook deelgenoten geworden aan Israëls zegeningen. Daarbij is het belangrijk te zien dat de lijfelijke opstanding van Jezus/Jesjoea op zichzelf nog maar het begin van al het heil vormde en vormt. We leven in verwachting van alles wat zijn opstanding nog verder aan beloften inhoudt, ook met betrekking tot de volledige vertroosting van Jeruzalem en het totale herstel van Israël.

Psalm 80 en de realiteit van de bedreigingen, waar het Joodse volk en de staat Israël nog steeds mee te maken hebben, maken duidelijk dat het 'everzwijn uit het woud' nog steeds realiteit is. Niet slechts voor Israël als volk en staat, ook voor Israëls Messias en Israëls God.

Wat dan op ons afkomt is dit: als wij als gelovigen uit de volken bij deze Heer, de Hebron-koning, willen horen, dan brengt dat lijden mee. Het 'kruis dragen' dat Jezus noemt in de lijdensaankondigingen, die zozeer Psalm 80 als verstaansachtergrond hebben, impliceert het delen van de weg van de Messias ook in zijn relatie met zijn volk.

---

¹² Psalm 80:19-20.

¹³ Colossenzen 1:24.

Het betekent dan ook dat we bereid moeten zijn een bestaan te leiden dat ‘aangevreten’ kan worden met betrekking tot Israël en omwille van Israël. Dit ‘kruis’ hoort bij onze navolging van Israëls Messias.

Met de Eeuwige God en zijn Messias, en zo ook met Israël, zien we uit naar de definitieve opstanding uit de doden van heel dit volk, terwijl we leren meegaan door de dalen van diepe duisternis¹⁴ die er mogelijk nog zullen zijn. Ook op deze wijze mogen we in ons vlees – al is het misschien op een bescheiden manier – aanvullen “wat nog ontbreekt aan de verdrukkingen van de Messias”.

Deze Messiaanse weg – de weg van Psalm 80 – is een weg die niet maar in vorm lijkt op die van Messias Jezus, het is *zijn* weg die we in verbondenheid met Hem geroepen worden te gaan.

Edjan Westerman

---

¹⁴ Vgl. Psalm 23:4.